

عنوان فهرست نویسی:	عنوان قراردادی:
مشخصات نشر:	عنوان و نام پذیدارو:
مراجع تولید:	اوضاع الحکمه فی شرح بدایه الحکمه / شرح
مشخصات ظاهري:	فم، مرکزین المللی ترجمه و نشر المصطفی ﷺ، ۱۴۰۰ ق = ۱۴۴۳ ق
شابک:	پژوهشگاه بین المللی المصطفی ﷺ
وضعیت فهرست نویسی:	ریانی گلپایگانی، علی، ۱۳۳۴،
پادداشت:	بدایه الحکمه، فارسی - عربی، شرح
پادداشت:	ایضاح الحکمه فی شرح بدایه الحکمه / علی ریانی گلپایگانی
پادداشت:	قم، مرکزین المللی ترجمه و نشر المصطفی ﷺ، ۹۷۸-۶۰۰-۴۲۹-۸۸۶-۵
موضوع:	پادداشت:
موضوع:	کتاب حاضر شرحی بر کتاب «بدایه الحکمه» تألیف محمد حسین طباطبائی است
شناسه افزوده:	طباطبائی، محمد حسین -- ۱۲۸۱ - ۱۳۶۰ . بدایه الحکمه -- نقده و تفسیر
شناسه افزوده:	فاسنہ اسلامی -- قرن ۱۴ - ۱۳۶۰ -- Islamic philosophy
شناسه افزوده:	طباطبائی، محمد حسین، ۱۲۸۱ - ۱۳۶۰ . بدایه الحکمه، شرح
شناسه افزوده:	جامعة المصطفی ﷺ العالمية، مرکزین المللی ترجمه و نشر المصطفی ﷺ
ردہ بندي کنگره:	Almustafa International University/Almustafa International Translation and Publication center
ردہ بندي دیوبی:	جامعة المصطفی ﷺ العالمية، دفتر تدوین متن درسی
شماره کتابشناسی ملی:	BBR ۱۳۹۲
اطلاعات رکورد کتابشناسی:	۱۴۴۳ / اش / ۱۴۰۰
فیبا:	چاپ دوم: ۱۴۰۰
فیبا:	ناشر: مرکز بین المللی ترجمه و نشر المصطفی ﷺ
فیبا:	BA ۰۰۹۱

حق چاپ برای ناشر محفوظ است

ایضاح الحکمه فی شرح بدایه الحکمه

مؤلف: علی ریانی گلپایگانی

چاپ دوم: ۱۴۰۰ / اش / ۱۴۴۳

ناشر: مرکز بین المللی ترجمه و نشر المصطفی ﷺ

» چاپ: چاپخانه دیجیتال المصطفی ﷺ » شمارگان: ۵۰۰ » قیمت: ۱,۱۸۰,۰۰۰ ریال

مراکز پخش

» ایران، قم، خیابان معلم غربی (حجهتیه)، نبش کوچه ۱۸؛

تلفن: ۰۲۵ ۳۷۸۳۹۳۰۵ / ۰۹۸ ۲۵ ۳۷۸۳۶۱۳۴ تلفکس: (داخلی ۱۰۵)

» ایران، قم، بلوار محمد امین، سهراه سالاریه. تلفن: ۰۲۵ - ۳۲۱۳۳۱۰۶

pub_almustafa

<http://buy-pub.miu.ac.ir>

miup@pub.miu.ac.ir

باسپاس از دست اندکارانی که ما را در تولید این اثرياري رساندند.

» ناظر فني: سيد محمدرضا جعفری

» مدیر انتشارات: مصطفی نوبخت

» ناظر گرافيك: مسعود مهدوي

» مدیر تولید: جعفر قاسمي ابهري

» ناظر چاپ: ايوب جمالی

همه حقوق برای ناشر محفوظ است

با توجه به هزینه ها و مشکلات عدیده، هر شخص حقیقی یا حقوقی که اقدام به چاپ، بازنویسی، کپی، تکثیر و یا هرگونه برداشت جهت تهیه کتاب و تبدیل آن به جزوه، cd، فایل الکترونیکی pdf، اسکن، عکسبرداری و یا انتشار در فضای مجازی نماید، شرعاً مجاز نمی باشد و پیگرد قانونی خواهد داشت.

ایضاح الحکمة

فی شرح بدایة الحکمة

علی رباني گلپاچانی

مرکز بین المللی
ترجمه و نشر المصطفی

سخن ناشر

با پیروزی انقلاب شکوهمند اسلامی و در عصر جهانی شدن ارتباطات، پرسش‌ها و چالش‌های نوینی در حوزه علوم انسانی، فراروی اندیشمندان مسلمان قرار گرفت که برخاسته از مسئولیت دشوار حکومت در این عصر است؛ دورانی که پاییندی به دین و سنت در مدیریت همه جانبه کشورها بسیار چالش‌برانگیز می‌نماید. از این‌رو، مطالعات و پژوهش‌های به روز، جامع، منسجم و کاربردی در حوزه دین، بر اساس معیارهای معتبر جهانی و اندیشه‌های ناب و ژرف، باسته و ضروری است و جلوگیری از انحرافات فکری و تربیتی پژوهندگان حوزه دین، مهم و مورد عنایت بنیان‌گذاران این شجره طیبه، به ویژه معمار بزرگ انقلاب اسلامی، امام خمینی رهبر اسلام و مقام معظم رهبری له می‌باشد.

جهانی شدن و گسترش سلطه فرهنگی غرب در سایه رسانه‌های فرهنگی و ارتباطی، اقتضا دارد که دانش‌پژوهان و علاقه‌مندان به این مباحث، با اندیشه‌های بلند و ارزش‌های متعالی آشنا شوند و این مهم، با ایجاد رشته‌های تخصصی، تولید متون جدید و غنی، گسترش دامنه آموزش و تربیت سازمان یافته دانشجویان به سرانجام خواهد رسید. این فرایند، گاه در پرداختن به مباحث بنیادین و تدوین متون تخصصی تعریف می‌شود و گاه در نگارش بحث‌های علمی، اما نه چندان پیچیده و تخصصی به ظهور می‌رسد.

بالندگی مراکز آموزشی، در گرو نظام آموزشی منسجم، قانونمند و پویاست. بازنگری در متن‌ها و شیوه‌های آموزشی و پژوهشی و به روز کردن آنها نیز این انسجام و پویایی و در نتیجه، نشاط علمی مراکز آموزشی و پژوهشی را در پی دارد.

«جامعة المصطفى علیه السلام العالمية» به عنوان بخشی از این مجموعه، که رسالت بزرگ تعلیم و تربیت طلاب غیر ایرانی را بر عهده دارد، تألیف متون درسی مناسب را سرلوحه تلاش خود قرار داده و تدوین و نشر متون درسی در موضوعات گوناگون علوم دینی، حاصل این فرایند است.

مرکز بین‌المللی

ترجمه و نشر المصطفى علیه السلام

سخن مرکز

برنامه‌ریزی آموزشی، باید امری پویا و متناسب با دگرگونی‌هایی باشد که در ساختار دانش و رشته‌های علمی پدید می‌آیند.

تحوّلات اجتماعی، نیازهای نوظهور فراگیران و مقتضیات جدید دانش، اطلاعات، مهارت‌ها، گرایش‌ها و ارزش‌های نوینی را فرامی‌خواند که پاسخگویی به آنها، ایجاد رشته‌های تحصیلی جدید و تربیت نیروهای متخصص را ضروری می‌نماید. گسترش فرهنگ‌های سلطه‌گر جهانی و جهانی شدن فرهنگ در سایه رسانه‌های فرهنگی و ارتباطی، مشکلات و نیازهای نوظهوری را پیش روگذارده است که رویارویی منطقی با آنها، تنها در پرتو آراستن افراد به اندیشه‌های بارور، ارزش‌های متعالی و رفتارهای منطقی که در قالب موقعیت‌های رسمی آموزشگاهی با ایجاد رشته‌های جدید، گسترش دامنه آموزش‌ها و مهارت‌ها و تربیت سازمان یافته صورت گیرد، امکان‌پذیر است.

بالندگی مراکز آموزشی، درگرو نظام آموزشی استوار، قاعده‌مند و تجربه‌پذیر است که در آن، برنامه‌های آموزشی، متن‌های درسی و استادان، ارکان اصلی به‌شمار می‌آیند؛ پویایی برنامه‌های آموزشی نیز، به هماهنگی آن با نیاز زمان، استعداد دانش‌پژوهان و امکانات موجود، وابسته است؛ چنانکه استواری متن‌های درسی به ارائه تازه‌ترین دستاوردهای علم در قالب نوادرین شیوه‌ها و فناوری‌های آموزشی بستگی دارد.

بازنگری متن‌ها و شیوه‌های آموزشی و روزآمد کردن آنها، به حفظ نشاط علمی مراکز آموزشی کمک می‌رساند.

حوزه‌های علوم دینی به برکت انقلاب شکوهمند اسلامی، سالیانی است که در اندیشه اصلاح ساختار آموزشی و بازنگری متون درسی‌اند؛ در همین راستا، مرکز جهانی علوم اسلامی، به عنوان بخشی از این مجموعه، که رسالت تعلیم و تربیت طلّاب غیرایرانی را بر عهده دارد، به پی‌ریزی دفتر برنامه‌ریزی و تدوین متون درسی اقدام نمود.

این دفتر، با ارج نهادن به تلاش‌های صورت گرفته و خوش‌چینی از خرمن دانش عالمان گران‌قدر بر آن شد تا با بهره‌گیری از شیوه‌های جدید آموزشی و تازه‌ترین دستاوردهای علمی به تهییه متن‌های آموزشی پردازد.

تدوین و نشر بیش از نواد متن درسی و کمک درسی در موضوعات گوناگون علوم دینی، حاصل این تلاش است.

نوشتار حاضر که با عنوان **ایضاح الحکمة فی شرح بدایة الحکمة** به عنوان متن کمک درسی فلسفه، تقریر یافته، حاصل تلاش علمی و درخور تقدیر جناب استاد حضرت حجۃ‌الاسلام والمسلمین آقای علی ربانی گلپایگانی -دام توفیقه - است که از ایشان و دیگر فرزانگانی که در به شمر رسیدن این اثر بذل عنایت کرده‌اند، تشکّر و قدردانی می‌کنیم.

در پایان، ارباب فضل و معرفت را به یاری خوانده، چشم امید به نقد و نظر آنان دوخته‌ایم.

فهرست مطالب

۱	مقدمه: تعریف حکمت الهی
۲	۱. تعریف حکمت الهی
۳	۲. اعراض ذاتی و موضوعات علوم
۶	۳. انسان و رئالیسم
۶	۴. شانس و غول
۷	۵. فلسفه اولی
۷	۶. غایت فلسفه

مرحله یکم: کلیات مباحث وجود

۱۰	فصل اول: مفهوم وجود بدیهی است
۱۱	۱. بداهت مفهوم وجود
۱۱	۲. دو تعریف از فلاسفه و متکلمان
۱۲	۳. تعریف شرح الإسمی
۱۲	۴. عوارض وجود
۱۳	فصل دوم: مفهوم وجود مشترک معنی است
۱۴	۱. مشترک لفظی و مشترک معنی
۱۵	۲. تقسیم و ملاک درستی آن
۱۶	۳. تردید در خصوصیات مستلزم تردید در اصل وجود نیست
۱۶	۴. نقیض عدم، واحد است
۱۸	۵. اصل سنتخیت
۱۸	۶. انکار اشتراک معنی وجود و تعطیل عقل از معرفت
۲۰	فصل سوم: وجود زاید بر ماهیت و عارض بر آن است
۲۰	۱. معنای زیادت وجود بر ماهیت
۲۱	۲. صحت سلب وجود از ماهیت
۲۱	۳. حمل وجود بر ماهیت نیازمند دلیل است
۲۲	۴. نسبت ماهیت به وجود و عدم یکسان است
۲۳	فصل چهارم: اصالت وجود و اعتباری بودن ماهیت
۲۶	۱. معنای اصالت چیست؟
۲۸	۲. پیشینه تاریخی و دیگاهها

۳۰ ۳. برهان اول اصالت وجود
۳۱ ۴. برهان دوم
۳۲ ۵. برهان سوم
۳۲ ۶. برهان چهارم
۳۲ خلاصه برهانها
۳۳ ۷. دلیل قائلان به اصالت ماهیت و نقد آن
۳۴ ۸. نظریه محقق دولانی
۳۶ فصل پنجم: وجود حقیقت واحد و مشگّک است
۴۰ ۱. اصالت وجود مبنای وحدت تشکیکی وجود
۴۰ ۲. وجه تسمیه مشگّک
۴۰ ۳. حکیمان فهلوی
۴۱ ۴. مثال هایی برای وحدت تشکیکی
۴۲ ۵. کثرت طولی و عرضی وجود
۴۳ ۶. دلیل نظریه تباین حقایق وجودی
۴۳ ۷. دلایل وحدت تشکیکی حقیقت وجود
۴۵ ۸. دلیل تشکیکی بودن حقیقت وجود
۴۶ فصل ششم: ملاک های تخصص وجود
۴۸ ۱. ملاک های تخصص وجود
۴۹ ۲. تخصص بالذات و بالعرض
۵۰ ۳. عروض مقولی
۵۱ ۴. قاعده فرعیت و اشکال عروض وجود بر ماهیت
۵۲ ۵. تخصیص قاعده فرعیت
۵۳ ۶. تبدیل فرعیت به استلزم
۵۳ ۷. نفی ثبوت ذهنی و عینی برای وجود
۵۴ ۸. انکار مصدق عینی برای وجود
۵۵ ۹. نادرستی و نارسایی پاسخ های گذشته
۵۶ ۱۰. هلیه بسیطه و مرکبه
۵۷ فصل هفتم: احکام سلبی وجود
۵۹ ۱. وجود، غیر ندارد
۵۹ ۲. وجود، دوّم ندارد
۶۰ ۳. وجود، جوهر و عرض نیست
۶۱ ۴. وجود، جزء چیزی نیست
۶۱ ۵. فصل مقسم و مقرون
۶۲ ۶. نسبت ماده و صورت به جنس و فصل
۶۴ فصل هشتم: نفس الامر
۶۵ ۱. مفاهیم اعتباری
۶۶ ۲. نفس الامر یا ثبوت عام
۶۷ ۳. قضایای خارجیه و ذهنیه
۶۸ ۴. نفس الامر یا عقل مجرد

۶۹.....	فصل نهم: مساوقت شیئت با وجود.....
۶۹.....	۱. معنای مساوقت.....
۷۰.....	۲. نسبت وجود و ثبوت از نگاه معتزله.....
۷۰.....	۳. معتزله و نظریه حال.....
۷۱.....	۴. عدم بطلان محض است.....
۷۲.....	فصل دهم: نفی تمایز و علیت در عدم.....
۷۳.....	۱. تمایز و علیت در عدم.....
۷۴.....	۲. عدم مضاف و عدم ملکه.....
۷۶.....	فصل یازدهم: از معدوم مطلق خبری نیست.....
۷۷.....	۱. شبّه معدوم مطلق و پاسخ آن.....
۷۹.....	۲. پاسخ به چند شبهه.....
۸۱.....	فصل دوازدهم: امتناع اعاده معدوم.....
۸۳.....	۱. متكلمان و اعاده معدوم.....
۸۵.....	۲. بدیهی بودن امتناع اعاده معدوم.....
۸۵.....	۳. دلیل اول امتناع اعاده معدوم.....
۸۵.....	۴. دلیل دوم.....
۸۶.....	۵. دلیل سوم.....
۸۶.....	۶. دلیل چهارم.....
۸۷.....	۷. دلیل جواز اعاده معدوم و نقد آن.....
۸۸.....	۸. انگریزه جایز شمردن اعاده معدوم.....
۸۹.....	۹. مرگ استكمال است نه نابودی.....

مرحله دوم: تقسیم وجود به خارجی و ذهنی

۹۱.....	فصل اول: [اثبات وجود ذهنی].....
۱۰۵.....	۱. وجود ذهنی در فلسفه اسلامی.....
۱۰۷.....	۲. نظریه شبح و نقد آن.....
۱۰۸.....	۳. دلایل وجود ذهنی.....
۱۱۱.....	۴. اشکالی پیچیده و پاسخ‌های گوناگون.....
۱۱۱.....	۵. پاسخ فاضل قوشیجی.....
۱۱۲.....	۶. پاسخ صدرالدین دشتکی.....
۱۱۳.....	۷. پاسخ محقق دوانی.....
۱۱۳.....	۸. پاسخ صدرالمتألهین.....
۱۱۴.....	۹. کیف بالعرض.....
۱۱۴.....	۱۰. اشکال حکیم سبزواری بر صدرالمتألهین.....
۱۱۵.....	۱۱. پاسخ علامه طباطبائی به حکیم سبزواری.....
۱۱۵.....	۱۲. اشکال اتصف نفس به صفات متضاد و پاسخ آن.....
۱۱۶.....	۱۳. اشکال ثبوت حالات ذاتی و پاسخ آن.....
۱۱۷.....	۱۴. اشکال انتباع بزرگ در کوچک و پاسخ آن.....
۱۱۸.....	۱۵. دیدگاه دانشمندان طبیعی جدید و وجود ذهنی.....
۱۱۹.....	۱۶. اشکال کلیت و جزئیت صورت ادراکی و پاسخ آن.....

مرحله سوم: تقسیم وجود به فی نفسه و فی غیره

۱۲۳.....	قضایای صادقه و اثبات وجود رابط
۱۲۵.....	وجود رابط ماهیت ندارد
۱۲۵.....	در هیلیات بسیطه وجود رابط نیست
۱۲۷.....	فصل دوم: تفاوت وجود رابط و مستقل
۱۲۸.....	۱. اختلاف نوعی وجود رابط و مستقل
۱۲۸.....	۲. تبعیت مفهوم از وجود در استقلال و عدم آن
۱۳۰.....	فصل سوم: وجود لنفسه و لغیره
۱۳۱.....	۱. وجود لغیره و لنفسه
۱۳۲.....	۲. وجود بذاته و بغیره: وجود بذاته آن است که در هستی خود نیازمند علت
۱۳۲.....	تاریخ بحث وجود رابط و مستقل در فلسفه

مرحله چهارم: مواد ثلاث

۱۳۴.....	فصل اول: تعریف مواد ثلاث و انحصار مواد در آنها
۱۳۵.....	۱. مواد ثلاث
۱۳۶.....	۲. مفاهیم مواد ثلاث بدیهی است
۱۳۷.....	فصل دوم: تقسیمات مواد ثلاث
۱۳۸.....	۱. وجوب بالذات
۱۳۹.....	۲. وجوب بالغیر و بالقياس
۱۴۰.....	۳. امکان بالقياس
۱۴۱.....	فصل سوم: واجب الوجود ماهیت ندارد
۱۴۲.....	۱. معنای نفی ماهیت از واجب الوجود
۱۴۲.....	۲. برهان نفی ماهیت از واجب الوجود
۱۴۴.....	۳. معنای وجوب بالذات
۱۴۷.....	فصل چهارم: واجب بالذات از همه جهات واجب الوجود است
۱۴۷.....	۱. در واجب بالذات امکان خاص راه ندارد
۱۴۹.....	فصل پنجم: تا وجود چیزی واجب نشود، موجود نمیگردد و اولویت باطل است
۱۵۰.....	۱. اصل علیمت و وجوب بالغیر
۱۵۱.....	۲. بطایل اولویت ذاتیه
۱۵۱.....	۳. نادرستی اولویت غیریه
۱۵۲.....	۴. وجوب سابق و لاحق
۱۵۳.....	فصل ششم: معانی امکان
۱۵۶.....	۱. امکان خاص و عام
۱۵۷.....	۲. امکان اخّص
۱۵۷.....	۳. امکان استقبالی
۱۵۸.....	۴. امکان وقوعی
۱۵۹.....	۵. امکان استعدادی
۱۶۱.....	۷. تفاوت امکان استعدادی و وقوعی
۱۶۲.....	فصل هفتم: امکان، اعتبار عقلی و لازمه ماهیت است

۱. امکان، اعتبار عقلی است.....	۱۶۳
فصل هشتم: نیازمندی ممکن به علت و وجه نیازمندی آن	۱۶۵
۱. نیازمندی ممکن وجود به علت.....	۱۶۷
۲. اقوال درباره ملاک نیازمندی ممکن به علت.....	۱۶۸
۳. دلایل این که امکان ملاک نیازمندی ممکن به علت است	۱۶۹
۴. قدیم زمانی و نیازمندی به علت	۱۷۰
۵. امکان فقری و نیاز ذاتی معلول به علت.....	۱۷۱
خاتمه [مواد ثلات]	۱۷۵
۱. معقولات ثانیه	۱۷۶
۲. اقوال درباره وجود وجوب و امکان.....	۱۷۷
۳. وجود وجوب و امکان با دو نگاه متفاوت	۱۷۸

مرحله پنجم: ماهیت و احکام آن

فصل اول: [ماهیت از حیث ماهیت بودن، چیزی جز ماهیت نیست]	۱۷۹
۱. تعریف و کاربردهای ماهیت	۱۸۰
۴. ارتفاع نقیضین از ماهیت	۱۸۲
فصل دوم: اعتبارات ماهیت و مسایل مربوط به آن	۱۸۳
۱. دو اعتبار در ماهیت به شرط لا.....	۱۸۴
۲. مقسم اعتبارات ماهیت و کلی طبیعی	۱۸۵
۳. وجود کلی طبیعی در خارج	۱۸۶
فصل سوم: معنای ذاتی و عرضی	۱۸۷
۱. خارج محمول	۱۸۸
۲. خواهش ذاتی	۱۸۸
فصل چهارم: جنس، فصل، نوع و برخی ملحقات آنها	۱۹۰
۱. نوع حقیقی و اضافی	۱۹۲
۲. جنس و فصل قریب و بعید	۱۹۳
۳. نسبت میان جنس و ماده و فصل و صورت	۱۹۳
۴. ماده و صورت در جواهر و اعراض	۱۹۵
فصل پنجم: بعضی از احکام فصل	۱۹۶
۱. فصل منطقی	۱۹۷
۲. فصل اشتقاچی	۱۹۸
۳. آخرین فصل و حقیقت نوع	۱۹۸
فصل ششم: نوع و بعضی احکام آن	۲۰۰
۱. وحدت خارجی اجزاء نوع	۲۰۱
۲. مرکب حقیقی و اعتباری	۲۰۲
فصل هفتم: کلی و جزئی و چگونگی وجود آن دو	۲۰۴
۱. تفسیر نادرست کلی و جزئی	۲۰۴
۲. ملاک کلیت و جزئیت	۲۰۵
فصل هشتم: تمیز و تشخّص ماهیات	۲۰۷

۲۰۹.....	۱. تمیز ماهیت، ویژگی و اقسام آن.....
۲۰۹.....	۲. تشخّص و ویژگی‌های آن.....
۲۰۹.....	۳. تمیز تشکیکی.....
۲۰۹.....	۴. ملاک تشخّص.....

مرحلهٔ ششم: مقولات ده‌گانه

۲۱۱.....	فصل اول: [تعريف جوهر و عرض و تعداد مقولات]
۲۱۳.....	۱. تقسیم ماهیت به جوهر و عرض.....
۲۱۴.....	۲. اثبات وجود جوهر.....
۲۱۵.....	۳. مقولات چهارگانه.....
۲۱۶.....	۴. دیدگاه شیخ اشراق.....
۲۱۷.....	فصل دوم: [اقسام جوهر]
۲۱۷.....	۱. جوهر جنس است یا عرض عام؟
۲۱۸.....	۲. صورت جسمیّه جوهر حقیقی نیست
۲۱۸.....	۳. جوهریت نفس، مجازی است.....
۲۲۰.....	فصل سوم: جسم
۲۲۳.....	۱. اقوال دربارهٔ حقیقت جسم
۲۲۴.....	۲. بررسی دیدگاه‌ها
۲۲۶.....	فصل چهارم: اثبات مادهٔ اولی و صورت جسمیه
۲۲۶.....	۱. اقوال دربارهٔ وجود مادهٔ اولی
۲۲۷.....	۲. برهان قوه و فعل و اثبات مادهٔ اولی
۲۳۰.....	فصل پنجم: اثبات صورت نوعیه
۲۳۱.....	۱. موافقان و مخالفان وجود صورت‌های نوعیه
۲۳۲.....	۲. کل عرضی معلل
۲۳۲.....	۳. رابطهٔ فلسفه و علم در بحث صورت‌های نوعیه
۲۳۴.....	فصل ششم: تلازم ماده و صورت
۲۳۴.....	۱. تلازم وجودی مادهٔ اولی و صورت
۲۳۶.....	فصل هفتم: نیازمندی ماده و صورت به یکدیگر
۲۳۸.....	۱. نیازمندی ماده و صورت به یکدیگر
۲۳۹.....	۲. ملاک نیازمندی صورت به ماده
۲۳۹.....	۳. ملاک نیازمندی ماده به صورت
۲۴۰.....	۴. فاعل وجود ماده
۲۴۰.....	۵. وحدت هیولی بال النوع است یا بالشخص؟
۲۴۱.....	۶. وحدت صورت‌های متعاقب بر ماده بالخصوص است نه بالعموم
۲۴۲.....	فصل هشتم: وجود نفس و عقل
۲۴۳.....	۱. اثبات وجود نفس
۲۴۴.....	۲. اثبات جوهر بودن نفس
۲۴۷.....	فصل نهم: کم، اقسام و خواص آن
۲۴۸.....	تنه: کم خواصی دارد

۲۴۹	۱. تعریف کم
۲۵۰	۲. حد مشترک
۲۵۰	۳. آیا یک عدد است؟
۲۵۱	۴. اختلاف نوعی مراتب عدد
۲۵۱	۵. جسم طبیعی و تعلیمی
۲۵۲	۶. خلا و نفی کم متصل قار
۲۵۲	۷. تضاد در کم
۲۵۳	۸. وجود عاد در کم
۲۵۳	۹. برابری و نابرابری
۲۵۴	فصل دهم: کیف
۲۵۵	۱. تعریف کیف
۲۵۵	۲. کیف استعدادی
۲۵۶	۳. انفعالات و افعالیات
۲۵۶	۴. دانشمندان جدید و وجود کیفیت‌های محسوس
۲۵۸	فصل یازدهم: مقولات نسبیه
۲۶۰	۱. مقولات نسبیه
۲۶۰	۲. مقوله‌این و ماهیت مکان
۲۶۱	۳. مقوله‌متی و ماهیت زمان
۲۶۱	۴. مقوله وضع
۲۶۲	۵. مقوله جده
۲۶۲	۶. تکافو در متضادین
۲۶۴	۷. مقوله آن ب فعل و آن پ فعل

مرحله هفتم: علت و معلول

۲۶۵	فصل اول: اثبات علیت و معلولیت و این که آن دو در وجودند
۲۶۶	۱. اثبات اصل علیت
۲۶۷	۲. علیت از احکام وجود است
۲۶۸	پیشینه و جایگاه اصل علیت
۲۶۹	فصل دوم: تقسیم‌های علت
۲۷۲	۱. تلازم وجودی علت و معلول
۲۷۳	۲. موجود زمانی، و وجوب وجود علت
۲۷۳	۳. اصل وجود و وجود علت هنگام وجود معلول
۲۷۴	فصل چهارم: [قاعده واحد]
۲۷۴	۱. اصل سنتیت
۲۷۵	۲. واحد بسیط
۲۷۵	۳. برهان سنتیت
۲۷۷	۴. توارد دو علت بر یک معلول
۲۷۹	فصل پنجم: محال بودن دور و تسلسل در علل
۲۸۱	۱. تعریف و اقسام دور

۲۸۱	۲. نادرستی دور
۲۸۱	۳. تسلسل محال
۲۸۲	۴. برهان وسط و طرف بر امتناع تسلسل
۲۸۳	۵. تسلسل در عمل معده
۲۸۳	۶. برهان رابط و مستقل
۲۸۳	۷. دو برهان دیگر
۲۸۵	فصل ششم: [علت فاعلی و اقسام آن].....
۲۸۷	۱. علت فاعلی
۲۸۸	۲. فاعل بالتسخیر
۲۸۸	۳. فاعل بالجبر و بالعنایة
۲۹۰	فصل هفتم: علت غایی
۲۹۱	۱. تعریف و اقسام غایت
۲۹۲	۲. اثبات غایت
۲۹۴	فصل هشتم: اثبات غایت در افعالی که لعب، گزاف یا باطل شمرده می‌شود و در حرکات طبیعی و غیر آن
۲۹۶	۱. اشکالات درباره علت غایی
۲۹۶	۲. غایت در فاعل‌های طبیعی
۲۹۸	۳. غایت در افعالی که غایت فکری ندارند
۳۰۱	فصل نهم: نفی اتفاق، یعنی نبودن رابطه میان غایت افعال و علّت‌های فاعلی آن‌ها
۳۰۳	۱. کاربردهای اتفاق
۳۰۵	۲. دانشمندان طبیعی و اتفاق
۳۰۶	۳. انکار علت غایی مستلزم انکار علت فاعلی است
۳۰۷	فصل دهم: علت صوری و مادی
۳۰۸	۱. علت مادی و صوری
۳۰۸	۲. کاربردهای صورت
۳۰۹	۳. نقد دیدگاه مادیون
۳۰۹	۴. پاسخ به یک اشکال
۳۱۰	۵. کاربردهای ماده
۳۱۱	فصل یازدهم: علت جسمانی
۳۱۱	۱. علّت‌های جسمانی و محدودیت آثار آن‌ها
۳۱۲	۲. دلایل محدودیت علّت‌های جسمانی
مرحله هشتم: انقسام موجود به واحد و کثیر	
۳۱۳	فصل اول: معنای واحد و کثیر
۳۱۵	۱. وحدت و کثرت از مفاهیم فلسفی‌اند
۳۱۶	۲. تعریف واحد و کثیر
۳۱۷	۳. مساوقت وحدت و وجود
۳۱۸	۴. اشکال تناقض و پاسخ آن
۳۱۹	فصل دوم: اقسام واحد

۳۲۰	۱. واحد حقیقی و اقسام آن
۳۲۲	۲. واحد غیر حقیقی و اقسام آن
۳۲۴	فصل سوم: [هوهیوت و حمل]
۳۲۵	۱. اختلاف به ابهام و تحصیل
۳۲۵	۲. اتحاد وجودی در حمل شایع
۳۲۶	۳. حمل حقیقه و رفقه
۳۲۷	فصل چهارم: [تقسیمات حمل شایع]
۳۲۸	۱. تقسیمات حمل شایع
۳۲۹	۲. پاسخ دیگری به اشکال مربوط به قاعدة فرعیت
۳۳۰	فصل پنجم: غیریت و تقابل
۳۳۱	۱. غیریت ذاتیه و غیر ذاتیه
۳۳۱	۲. تعریف تقابل
۳۳۱	۳. اقسام تقابل
۳۳۲	۴. اقسام تقابل از نگاه فلسفی
۳۳۳	فصل ششم: تقابل تضایف
۳۳۳	۱. تعریف تضایف
۳۳۵	فصل هفتم: تقابل تضاد
۳۳۶	۱. تضاد در جواهر
۳۳۸	فصل هشتم: تقابل عدم و ملکه
۳۳۹	فصل نهم: تقابل تناقض
۳۴۱	۱. تناقض در قضایا و مفرادات
۳۴۳	فصل دهم: تقابل واحد و کثیر
۳۴۳	۱. تقابل بالذات و بالعرض
۳۴۴	۲. اختلاف تشکیکی، تقابل نیست
۳۴۵	تتمه [قابل واحد و کثیر]
۳۴۵	۱. تقابل حقیقی و اعتباری
۳۴۵	۲. نحوه وجود عدم ملکه

مرحله نهم: سبق و لحقوق و قدم و حدوث

۳۴۷	فصل اول: معنای سبق و لحقوق و اقسام آن دو و معیّت
۲۵۰	۱. جایگاه بحث سبق و لحقوق در فلسفه
۲۵۰	۲. سبق و لحقوق زمانی
۲۵۱	۳. تقدم دهری
۲۵۲	فصل دوم: ملاک سبق و لحقوق
۲۵۲	۱. ملاک سبق و لحقوق زمانی
۲۵۳	۲. ملاک سبق و لحقوق بالشرف
۲۵۴	فصل سوم: قدم و حدوث و اقسام آن دو
۲۵۶	۱. حدوث و قدم حقیقی و اضافی
۲۵۷	۲. حدوث و قدم زمانی در مطلق زمان

۳۵۷	۳. موجودات امکانی و حدوث ذاتی
۳۵۸	۴. حدوث دهی

مرحله دهم: قوّه و فعل

۳۵۹	۱. جایگاه بحث قوّه و فعل در فلسفه قدیم و جدید
۳۶۰	۲. کاربردهای لفظ قوّه
۳۶۲	فصل اول: [هر حادث زمانی مسبوق به قوّه وجود است]
۳۶۴	۱. اثبات وجود قوّه
۳۶۵	۲. تحلیل ماهیت قوّه
۳۶۷	۳. ماده اولی حامل قوّه است
۳۶۷	۴. تقدم و تأخیر قوّه و فعل بر یکدیگر
۳۶۹	فصل دوم: تقسیم تغییر
۳۶۹	۱. تغییر دفعی و تدریجی
۳۷۰	۲. مناسبت بحث از حرکت در فلسفه اولی
۳۷۱	فصل سوم: تعریف حرکت
۳۷۲	۱. تعریف‌های حرکت
۳۷۲	۲. کمال اول و دوم
۳۷۴	فصل چهارم: انقسام حرکت به توسطیه و قطعیه
۳۷۵	۱. حرکت توسطیه
۳۷۵	۲. حرکت قطعیه
۳۷۶	۳. وجود حرکت توسطیه و قطعیه در خارج
۳۷۸	فصل پنجم: مبدأ و منتهای حرکت
۳۷۸	۱. انقسامات حرکت نامتناهی است
۳۷۹	۲. انقسامات حرکت بالقوّه است
۳۸۰	۳. مبدأ و منتهای حرکت
۳۸۱	فصل ششم: موضوع حرکت و آن متحرکی است که متصف به حرکت است
۳۸۲	۱. نیاز حرکت به موضوع
۳۸۳	۲. موضوع حرکت چیست؟
۳۸۳	۳. قوّه و فعل در موضوع حرکت
۳۸۴	فصل هفتم: فاعل حرکت و آن محرّک است
۳۸۴	۱. محرّک غیر از متحرّک است
۳۸۵	۲. فاعل قریب حرکت باید متغیر باشد
۳۸۷	فصل هشتم: ارتباط متغیر به ثابت
۳۸۹	فصل نهم: مسافتی که متحرّک طی می‌کند
۳۸۹	۱. مسافت حرکت و حرکت در مقوله
۳۹۲	فصل دهم: مقوله‌هایی که در آن‌ها حرکت واقع می‌شود
۳۹۴	۱. حرکت در این و وضع
۳۹۴	۲. حرکت در کیف
۳۹۶	۳. حرکت در کم

۴. انکار حرکت در سایر مقولات توسط فلاسفه پیشین ۳۹۶
فصل یازدهم: پی‌گیری مطالب فصل قبل [اثبات حرکت جوهری] ۳۹۸
۱. صدرالمتألهین مبتکر اثبات حرکت جوهری ۴۰۱
۲. روشن ترین برهان حرکت جوهری: این برهان از مقدمات ذیل تشکیل شده ۴۰۱
۳. پاسخ‌گویی به اشکالات ۴۰۲
۴. برهانی دیگر بر حرکت جوهری ۴۰۳
۵. نتایج حرکت جوهری ۴۰۴
فصل دوازدهم: موضوع و فاعل حرکت جوهری ۴۰۸
۱. دیدگاه مشهور درباره موضوع حرکت جوهری ۴۱۰
۲. دیدگاه علامه طباطبائی ۴۱۰
فصل سیزدهم: زمان ۴۱۱
۱. هستی و چیستی زمان ۴۱۳
۲. آیا زمان از عوارض خارجی است? ۴۱۴
فصل چهاردهم: سرعت و آهستگی ۴۱۶
۱. منشأ آهستگی حرکت ۴۱۷
۲. تقابل سرعت و آهستگی ۴۱۸
فصل پانزدهم: سکون ۴۲۰
۱. معنای سکون ۴۲۰
فصل شانزدهم: انقسامات حرکت ۴۲۲
۱. حرکت بالعرض ۴۲۳
۲. حرکت طبیعی، قسری و ارادی ۴۲۴
خاتمه: [قوه یا مبدأ فعل و تأثیر] ۴۲۶
۱. قوه قابلی و فاعلی ۴۲۸
۲. فاعل تام و فاعل غیر تام ۴۲۸
۳. تعریفی نادرست از قدرت ۴۲۹
۴. تقدّم قدرت بر فعل ۴۳۰

مرحله یازدهم: علم، عالم و معلوم

۱. فعلیت و تجزد ۴۳۱
۲. جایگاه مباحث علم در فلسفه ۴۳۲
فصل اول: تعریف علم و اولین انقسام آن ۴۳۳
۱. علم حصولی و حضوری ۴۳۶
۲. علم عین معلوم بالذات است ۴۳۷
۳. اتحاد عالم و معلوم بالذات ۴۳۷
دیدگاه‌های فلاسفه درباره چگونگی ارتباط علم (معلوم بالذات) با عالم ۴۳۸
۱. دیدگاه ابن سینا ۴۳۸
۲. دیدگاه صدرالمتألهین ۴۳۹
۳. دیدگاه حکیم سیزوواری ۴۴۰
۴. دیدگاه علامه طباطبائی ۴۴۰

۴۴۱	اتحاد عالم و معلوم در علم حضوری.....
۴۴۲	فصل دوّم: تقسیم علم حضولی به کلّی و جزئی.....
۴۴۵	۱. وصف جزئیت برای مفاهیم حسّی و خیالی مجازی است.....
۴۴۶	۲. دلایل تجّرد علم
۴۴۸	۳. پاسخ به دو شیوه
۴۴۸	۴. احساس، خیال و تعلق
۴۴۹	۵. عوالم سه گانه
۴۵۰	۶. نحوه تعلق علم به امور مادی
۴۵۱	فصل سوّم: تقسیم دیگر علم به کلّی و جزئی.....
۴۵۲	۱. کلّی در اصطلاح منطق و فلسفه
۴۵۲	۲. علم به متغیر یا تغییر علم؟
۴۵۵	فصل چهارم: انواع تعلق
۴۵۶	فصل پنجم: مراتب عقل
۴۵۶	۱. عقل بالملکه
۴۵۷	۲. عقل بالفعل
۴۵۷	۳. عقل مستفاد
۴۵۸	فصل ششم: مُفیض صورت‌های علمی
۴۶۱	فصل هفتم: [تصوّر و تصدیق]
۴۶۳	۱. تصوّر و تصدیق
۴۶۴	۲. اجزاء قضیه
۴۶۵	۳. ماهیت حکم
۴۶۷	فصل هشتم: [بديهی و نظری]
۴۶۸	تمه
۴۷۱	۱. سوفسطائیان
۴۷۲	۲. حقیقت سفسطه
۴۷۳	فصل نهم: [حقیقی و اعتباری]
۴۷۴	۱. مفاهیم حقیقی و اعتباری
۴۷۶	۲. چگونگی پیدایش مفاهیم اعتباری
۴۷۸	فصل دهم: احکامی پراکنده
۴۷۹	۱. معلوم بالذات و بالعرض
۴۷۹	۲. بازگشت علم حضولی به علم حضوری
۴۸۴	فصل یازدهم: هر مجرّدی عاقل است
۴۸۵	۱. هر مجرّد جوهری عقل و عاقل و معقول است
۴۸۵	۲. پاسخ به یک اشکال
۴۸۷	فصل دوازدهم: علم حضوری به علم شیء به خود اختصاص ندارد
۴۸۷	۱. اقسام علم حضوری

مرحلهٔ دوازدهم: خداشناسی

۴۸۹	۱. خداشناسی و فلسفه
۴۹۱	فصل اول: اثبات ذات خداوند

۴۹۱	۱. برهان صدیقین
۴۹۳	۲. برهان امکان و وجوب
۴۹۶	فصل دوم: اثبات وحداتیت خداوند
۴۹۷	۱. یگانگی خداوند
۴۹۸	۲. صرف الوجود و توحید ذاتی خداوند
۴۹۸	۳. تعدد مستلزم ترکیب و نیازمندی است
۴۹۸	۴. شبهه ابن کمونه
۵۰۰	فصل سوم: خداوند افاضه کننده هر وجود و کمال وجودی است.
۵۰۲	۱. توحید افعالی
۵۰۲	۲. امکان ماهوی و توحید افعالی
۵۰۳	۳. امکان فقری و توحید افعالی
۵۰۳	۴. چرا در عالم طبیعت شرّ قلیل راه یافته است؟
۵۰۵	فصل چهارم: صفات خداوند و معنای اتصاف او به صفات
۵۰۹	۱. صفات اضافیه اعتباری اند
۵۰۹	۲. نظریه عینیت صفات با ذات
۵۱۰	۳. نظریه زیادت صفات با ذات
۵۱۱	۵. کرامیه و حدوث صفات
۵۱۱	۶. متعزله و نظریه نیابت
۵۱۲	فصل پنجم: علم خداوند متعال
۵۱۷	۱. علم خداوند به ذات خود
۵۱۷	۲. علم ذاتی خداوند به موجودات
۵۱۹	۳. علم فعلی خداوند به موجودات
۵۲۰	۴. سمع و بصر: صفات خداوند دو دسته اند
۵۲۱	فصل ششم: قدرت خداوند
۵۲۴	۱. تعریف قدرت
۵۲۵	۲. اثبات قدرت خداوند
۵۲۵	۳. نظریه تفویض و نقد آن
۵۲۶	۴. اراده و علم ازلى خداوند و شبهه جبر در افعال پسر
۵۲۷	۵. شبهه جبر در افعال الهی و پاسخ آن
۵۲۸	فصل هفتم: حیات خداوند متعال
۵۲۸	۱. تعریف حیات
۵۳۰	فصل هشتم: اراده و کلام خداوند
۵۳۱	۱. اراده الهی از دیدگاه فلاسفه
۵۳۳	۲. کلام الهی از دیدگاه فلاسفه
۵۳۴	۳. دیدگاه علامه طباطبائی درباره اراده و کلام الهی
۵۳۶	فصل نهم: فعل خداوند و انقسامات آن
۵۳۸	۱. تقسمیات فعل الهی
۵۴۰	۲. خلاصه مباحث فصل
۵۴۱	فصل دهم: عقل مفارق و چگونگی حصول کثرت در آن

١. امتناع كثرة فردی در عالم عقول	٥٤٢
٢. ارتقاء نفس به عالم عقول	٥٤٣
فصل يازدهم: عقول طولیه و اولین صادر	٥٤٥
١. امکان وجود عقل مفارق	٥٤٦
٢. قاعدة الواحد و عقل مفارق	٥٤٧
٣. قدرت مطلقه و محالات ذاتی	٥٤٨
٤. کثرة در عقل اول	٥٤٨
٥. تعداد عقول طولیه	٥٤٩
فصل دوازدهم: عقول عَرْضیه	٥٥٠
١. موافقان و مخالفان مثل افلاطونی	٥٥٣
٢. حقيقة مثل افلاطونی	٥٥٥
٣. قاعدة امکان اشرف	٥٥٥
٤. قاعدة امکان اشرف و مثل افلاطونی	٥٥٥
فصل سیزدهم: عالم مثال	٥٥٧
١. مباحث مریوط به عالم مثال	٥٥٧
فصل چهاردهم: عالم مادی	٥٥٩
منابع و مأخذ	٥٦٠